

دانشگاه باقر العلوم «علیه السلام»
دانشکده: علوم سیاسی، اجتماعی و تاریخ
پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته: علوم سیاسی

عنوان:

عزت، حکمت، مصلحت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه مقام معظم رهبری

استاد راهنما:

دکتر محمد ستوده آرانی

استاد مشاور:

دکتر نجف لکزایی

نگارش:

ابوالقاسم رضایی اندیشمند

بهار 1395

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم و اهداء:

فإلیک یا مولای، یا ابا الحسن، یا امیرالمومنین، یا اول شافع بعد اشرف الخلائق اجمعین، یا من
حبه فرض من الله و بحبه و ولایه تُقبَل الاعمالُ إلى جناحک، یا من حقه علی هذه الامه کحق الوالد علی
ولده، الی جنابک ایها النبأ العظیم و ایها الصراط المستقیم، إلیک یا سید المسلمین و یعسوب المومنین و
قائد العزّ المجملین، إلیک والی ثمره فوادک و من وعدالله عزّ و جلّ أن یجمع به الامم و یلمّ به الشعب و
ینجز به الوعد و یحیی به الارض بعد موتها.

أهدی، بضاعتی المزجاء «یا ایها العزیز مسنّنا و اهلنا الضّرّ و جئنا ببضاعه مزجاء، فاوف لنا کیل
و تصدّق علینا إن الله یجزی المتصدّقین.»

تقدیر و تشکر

حمد و سپاس خدای بی کران که رحمت و نعمت خود را بر این بنده حقیر ارزانی نمود.
تقدیر و تشکر می‌کنم از همه اساتید بزرگواری که در این مقطع تحصیلی افتخار شاگردی آنان را
داشتم. به ویژه تقدیر و تشکر می‌کنم از استاد جناب آقای دکتر محمد ستوده آرانی که با
راهنمایی‌های دلسوزانه، صمیمانه و عالمانه خود این جانب را در انجام این رساله یاری نمودند.
و از استاد مشاور محترم حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر نجف لکزایی نیز کمال
تشکر را دارم. تشکر بسیار از پدر و مادر مهربانم که با دعای خیر خود همواره پشتیبان حقیر بوده
و همسر فداکار، دلسوزم خانم لیلا نثاری نیا و فرزندان عزیزم که بدون همراهی و سعه صدر آنان
توفیق انجام این تحقیق برای این حقیر میسر نبود.

چکیده

در راستای حفظ استقلال و تامین اهداف و منافع ملی، مقام معظم رهبری سه اصل «عزت، حکمت، مصلحت» را به عنوان اصول اساسی سیاست خارجی ایران قرار داده‌اند. ایشان این سه اصل را «یک مثلث الزامی برای چارچوب ارتباطات بین‌المللی» دانسته و همچنین تعامل ایران با جهان را در سند چشم‌انداز بیست ساله‌ی کشور بر مبنای این سه اصل پیش بینی کرده‌اند. در این پژوهش در پاسخ به این سوال اصلی که از دیدگاه مقام معظم رهبری چه نوع رابطه‌ای در سیاست خارجی ایران با سایر کشورها مبتنی بر عزت، حکمت و مصلحت است و چه نوع رابطه‌ای در تضاد با آن است؟ این فرضیه آزمون شد که التزام به اصول عزت، حکمت و مصلحت نقش تعیین کننده در تنظیم راهبردها، اهداف و روابط خارجی ایران بصورت دو طرفه و عادلانه و تامین منافع ملی کشور دارد و عدم التزام به آنها باعث شکل گیری روابط یک طرفه و ظالمانه و سلطه بیگانگان بر کشور می گردد. همچنین شناخت مفهوم، اهمیت و جایگاه اصول سه گانه عزت، حکمت و مصلحت و طرق حفظ آنها در جهت تامین منافع کشور، لازم و ضروری است، لذا در مرحله اول شناخت همه جانبه اصول سه گانه و مرحله دوم تنظیم راهبردها، اهداف و روابط خارجی براساس آنها و مرحله سوم حفظ اصول سه گانه در طی زمان در سیاست گذاری ها، تصمیم گیری ها و اجرای تصمیم مورد تاکید است که وظیفه همه آحاد ملت، مسئولان و کارگزاران نظام می باشد.

کلمات کلیدی: عزت، حکمت، مصلحت، سیاست خارجی، راهبرد، اهداف

فهرست مطالب

مقدمه: طرح تفصیلی تحقیق 1

1. بیان مسأله : 2

2. سوال اصلی تحقیق : 2

3. سوال های فرعی : 3

4. اهمیت مساله و ضرورت تحقیق: 3

5. پیشینه تحقیق: 3

6. نوآوری تحقیق: 3

7. اهداف تحقیق : 4

9. چارچوب نظری / مفهومی : 4

10. فرضیه های تحقیق : 4

11. نوع تحقیق : 4

12. روش انجام تحقیق : 5

13. روش گرد آوری اطلاعات : 5

14. سازمان دهی تحقیق : 5

فصل اول: مفاهیم و چهارچوب نظری 6

1. مفاهیم 7

1- 1. عزت 7

1- 1- 1. عزت در لغت 7

1- 1- 2. عزت در اصطلاح: 8

1- 1- 3. اصل عزت اسلامی 9

- 1-1-4. عزت در کلام رهبری: 9
- 1-1-5. عزت در سیاست خارجی 10
- 1-2. حکمت 12
- 1-2-1. حکمت در لغت 12
- 1-2-2. حکمت در اصطلاح 15
- 1-2-3. حکمت در اندیشه مقام معظم رهبری 16
- 1-2-4. حکمت در سیاست خارجی 17
- 1-3. مفهوم مصلحت 20
- 1-3-1. مصلحت در لغت 20
- 1-3-2. مصلحت در اصطلاح 22
- 1-3-3. مصلحت در اندیشه مقام معظم رهبری: 22
- 1-3-4. مصلحت در سیاست خارجی 23
- 1-4. سیاست خارجی 24
- 1-4-1. اهداف سیاست خارجی 25
- 1-5. سیاست خارجی در نگاه مقام معظم رهبری 27
- 1-6. اصول سه گانه عزت حکمت و مصلحت در سیاست خارجی 31
2. چهارچوب نظری : استفاده از نظریه استخدام 34
- 2-1. نظریه استخدام 34
- 2-1-1. اعتبار استخدام، اجتماع و عدالت اجتماعی 34
- 2-2. اعتبار استخدام 36
- 2-3. اعتبار اجتماع 36
- 2-4. اعتبار عدالت اجتماعی 37

فصل دوم: رابطه اصول عزت، حکمت و مصلحت با راهبرد ها و اهداف سیاست خارجی

ج.۱. ایران ..... Error! Bookmark not defined.

1. تعریف راهبرد ..... Error! Bookmark not defined.

2. انواع استراتژی های سیاست خارجی ..... Error! Bookmark not defined.

1-2. استراتژی انزوا طلبی ..... Error! Bookmark not defined.

2-1-1. استراتژی انزوا طلبی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. Error! Bookmark not defined.

2-1-2. اصول عزت، حکمت و مصلحت و استراتژی انزوا طلبی. Error! Bookmark not defined.

2-1-3. عزت و انزوا طلبی: ..... Error! Bookmark not defined.

2-1-4. رابطه استکباری با آمریکا مصداق ذلت. Error! Bookmark not defined.

2-1-5. مصلحت و انزوا طلبی: ..... Error! Bookmark not defined.

2-1-4. لزوم اتخاذ استراتژی انزوا، بر اساس مصلحت. Error! Bookmark not defined.

2-2. استراتژی عدم تعهد ..... Error! Bookmark not defined.

2-2-1. راهبرد عدم تعهد واقعی در قانون اساسی. Error! Bookmark not defined.

2-2-2. راهبرد عدم تعهد و اصول عزت حکمت مصلحت. Error! Bookmark not defined.

2-3. استراتژی بی طرفی ..... Error! Bookmark not defined.

2-3-1. اصول عزت، حکمت و مصلحت و استراتژی بی طرفی. Error! Bookmark not defined.

2-4. استراتژی اتحاد و ائتلاف ..... Error! Bookmark not defined.

2-4-1. راهبرد اتحاد و ائتلاف و اصول عزت، حکمت و مصلحت. Error! Bookmark not defined.

2-4-2. اتحاد با ابرقدرتها ..... Error! Bookmark not defined.

2-4-3. اتحاد ایران و روسیه ..... Error! Bookmark not defined.

2-4-4. اتحاد با کشورهای اسلامی .... Error! Bookmark not defined.

2-4-5. ضرورت اتحاد مسلمین ..... Error! Bookmark not defined.

فصل سوم: نقش اصول عزت، حکمت و مصلحت در دست یابی به اهداف سیاست خارجی. Error! Bookmark not defined.

مقدمه Error! Bookmark not defined.

1. اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. Error! Bookmark not defined.

2. اهداف کوتاه، میانه و بلندمدت Error! Bookmark not defined.

3. اهداف ملی و فراملی Error! Bookmark not defined.

4. اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی از نگاه رهبری. Error! Bookmark not defined.

5. اهداف ملی Error! Bookmark not defined.

5-1. حفظ استقلال و حاکمیت ملی Error! Bookmark not defined.

5-2. حفظ تمامیت ارضی: Error! Bookmark not defined.

5-3. حفظ نظام جمهوری اسلامی Error! Bookmark not defined.

5-4. توسعه و رفاه اقتصادی Error! Bookmark not defined.

1-4-5. تفاوت نگاه اسلام و سرمایه داری به اقتصاد. Error! Bookmark not defined.

5-5. عدالت، عدالت اجتماعی Error! Bookmark not defined.

6. اهداف فراملی Error! Bookmark not defined.

6-1. دفاع از حقوق مسلمانان Error! Bookmark not defined.

6-2. وحدت و همگرایی امت اسلامی Error! Bookmark not defined.

6-3. ساختن کشوری الگو در دنیا (الگوی جامعه نمونه دینی). Error! Bookmark not defined.

6-4. ایجاد تمدن اسلامی: Error! Bookmark not defined.

5-6. مبارزه با استکبار Error! Bookmark not defined.

6-6. تلاش در جهت تشکیل امت واحده Error! Bookmark not defined.

6-7. حمایت از مستضعفین در برابر مستکبرین. Error! Bookmark not defined.

7. اهداف ملی و اصول سه گانه عزت، حکمت و مصلحت. Error! Bookmark not defined.

7-1. حفظ تمامیت ارضی ..... Error! Bookmark not defined.

7-2. مصلحت و حفظ تمامیت ارضی: ..... Error! Bookmark not defined.

فصل چهارم: نقش اصول عزت، حکمت و مصلحت در نحوه روابط ایران با سایر کشورها و

تأمین منافع ملی کشور ..... Error! Bookmark not defined.

1. روابط دو طرفه و عادلانه در جهت اصول عزت، حکمت و مصلحت. Error! Bookmark not defined.

1-1. رابطه یک طرفه، مذموم و ظالمانه ..... Error! Bookmark not defined.

1-2. رابطه دو طرفه: مبتنی بر معنویت، راستی، جوانمردی، مردانگی، رحمت،

رافت، احسان و عادلانه ..... Error! Bookmark not defined.

2. روابط دوسویه و عادلانه در سیاست خارجی منطبق بر اصول عزت، حکمت و

مصلحت ..... Error! Bookmark not defined.

3. روابط یک سویه و ظالمانه در تضاد با اصول عزت، حکمت و مصلحت. Error! Bookmark not defined.

4. مبارزه با استکبار و دفاع از مظلوم، هدف اصلی سیاست خارجی دولت اسلامی. Error! Bookmark not defined.

فصل پنجم: الزامات حفظ عزت، حکمت و مصلحت در سیاست خارجی ایران. Error! Bookmark not defined.

مقدمه: ..... Error! Bookmark not defined.

1. اصول «عزت»، «حکمت» و «مصلحت» در سیاست خارجی. Error! Bookmark not defined.

1-1. در سطح جامعه اسلامی ..... Error! Bookmark not defined.

1-1-1. حفظ اصول، مبانی و ارزشهای اسلامی و انقلابی. Error! Bookmark not defined.

1-1-2. حضور قوی و اراده‌ی مستحکم مردم در همه صحنه‌های انقلاب. Error! Bookmark not defined.

1-1-3. آمادگی و بیداری ..... Error! Bookmark not defined.

1-1-4. حمایت مردم از مسئولان نظام. Error! Bookmark not defined.

1-2. در سطح کارگزاران نظام ..... Error! Bookmark not defined.

1-2-1. توجه به معنویت ..... Error! Bookmark not defined.

- 1-2-2. احترام متقابل ..... **Error! Bookmark not defined.**
- 1-2-3. توجه به نقش مردم ..... **Error! Bookmark not defined.**
- 1-2-4. توجه به معیشت و اقتصاد ..... **Error! Bookmark not defined.**
- 1-2-5. همدلی، صفا، همکاری و وحدت. **Error! Bookmark not defined.**
- 1-2-6. خنثی کردن اهداف دشمن با تداوم خط امام خمینی(ره). **Error! Bookmark not defined.**
- 1-2-7. رعایت مصلحت کشور ..... **Error! Bookmark not defined.**
- 1-2-8. دفاع از انقلاب و پرهیز از اختلاف: **Error! Bookmark not defined.**
- 1-2-9. توجه به مسائل اصلی و نیازمندی های اساسی. **Error! Bookmark not defined.**
- 1-3-3. در سطح سیاست خارجی ..... **Error! Bookmark not defined.**
- 1-3-1. جهت گیری اسلامی ..... **Error! Bookmark not defined.**
- 1-3-2. نگاه واقع بینانه و «تبیین حرف نو جمهوری اسلامی». **Error! Bookmark not defined.**
- 1-3-3. اتخاذ راهبرد انقلابی در سیاست خارجی. **Error! Bookmark not defined.**
- 1-3-4. تنش زدایی: ..... **Error! Bookmark not defined.**
- 1-3-5. تعهدات برادرانه به همه مسلمانان جهان و حمایت بی دریغ از مستضعفان ..... **Error! Bookmark not defined.**
- 1-3-6. تثبیت و تکیه بر مؤلفه های قدرت و اقتدار ملی. **Error! Bookmark not defined.**
- 1-3-7. رعایت تقیه ..... **Error! Bookmark not defined.**
- نتیجه گیری** ..... **Error! Bookmark not defined.**
- فهرست منابع** ..... **Error! Bookmark not defined.**
1. کتابها ..... **Error! Bookmark not defined.**
2. مقالات ..... **Error! Bookmark not defined.**
3. نرم افزار: ..... **Error! Bookmark not defined.**

Error! Bookmark not defined. ..... سایت: 4

Error! Bookmark not defined. ..... پایان نامه 5

مقدمه:

طرح تفصیلی تحقیق

1. بیان مسأله :

قلمرو مطالعاتی سیاست خارجی کشورها ناظر بر مطالعه اهداف ، منافع و ابزارهای نیل به آن می باشد. رفتار دولتها در محیط بین المللی بر اساس سیاست ها و اصولی شکل می گیرد که بیشترین منافع ملی آنها را تامین کند. تامین منافع ملی از یک سو در ارتباط با محیط خارجی یا بین المللی است و از سوی دیگر در ارتباط با محیط داخلی یا کشوری است. با وقوع انقلاب اسلامی و تاسیس نظام جمهوری اسلامی ایران ،سیاست داخلی کشور متحول شد و سیاست خارجی نیز در چارچوب سیاست نه شرقی -نه غربی شکل گرفت. در سیاست خارجی ایران، استقلال و عدم وابستگی از جایگاه خاص و ویژه ای برخوردار است و تاکنون هزینه های زیادی برای حفظ استقلال پرداخت شده است.

مقام معظم رهبری در راستای حفظ استقلال و تامین اهداف و منافع ملی سه اصل «عزت، حکمت، مصلحت» را به عنوان اصول اساسی سیاست خارجی ایران قرار دادند. ایشان این سه اصل را «یک مثلث الزامی برای چارچوب ارتباطات بین المللی» دانسته و همچنین تعامل ایران با جهان را در سند چشم انداز بیست ساله ی کشور بر مبنای این سه اصل پیش بینی کرده اند.

آنچه مسلم است باید سه اصل عزت، حکمت، مصلحت به عنوان اصول اساسی دیپلماسی در عرصه های مختلف بین المللی کاربردی شود. بدین منظور لازم است معانی هر یک و نحوه ارتباط آنها بایکدیگر بیان شود و سپس ارتباط اصول سه گانه با راهبردها و اهداف سیاست خارجی ار دیدگاه مقام معظم رهبری بیان گردد.

در این رساله به بررسی این مفاهیم و نقش آنها و نحوه عملیاتی شدن آنها پرداخته می شود.

2. سوال اصلی تحقیق :

از دیدگاه مقام معظم رهبری چه نوع رابطه ای در سیاست خارجی ایران با سایر کشورها مبتنی

بر عزت ، حکمت و مصلحت است و چه نوع رابطه ای در تضاد با آن است ؟

3. سوال های فرعی :

1. التزام و یا عدم التزام به اصول عزت ، حکمت و مصلحت چه تاثیری بر راهبردهای سیاست خارجی ایران دارد ؟
2. التزام و یا عدم التزام به اصول عزت ، حکمت و مصلحت چه تاثیری بر اهداف سیاست خارجی و منافع ملی کشور دارد ؟
3. الزامات حفظ عزت ، حکمت و مصلحت در سیاست خارجی ایران کدام است ؟

4. اهمیت مساله و ضرورت تحقیق:

«عزت، حکمت و مصلحت» سه اصل محوری است که رهبر معظم انقلاب از آن به عنوان پایه‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران مطرح کرده‌اند. آنچه مسلم است کاربرد آنها ناظر بر فهم دقیق هریک از مفاهیم ، نقش آنها در تامین منافع کشور در رابطه با سایر کشورها است. بیان دیدگاه مقام معظم رهبری می تواند به کاربرد دقیق آنها در صحنه عملیاتی سیاست خارجی کمک نماید.

5. پیشینه تحقیق:

در رابطه با سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران منابعی وجود دارد که میتواند در انجام تحقیق حاضر مورد استفاده قرار گیرد از جمله:

1. کتاب سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نوشته دکتر دهقانی فیروز آبادی ناشر: انتشارات سمت، تاریخ انتشار: 1388 در این کتاب اصول، اهداف و راهبردهای سیاست خارجی ایران بحث شده است
2. -توافق و تزاخم منافع ملی و مصالح اسلامی، نخعی هادی، چاپ اول 1376، تهران، وزارت

خارجی . در این کتاب رابطه منافع ملی و مصالح اسلامی بحث شده است .

3. مصلحت، افتخاری اصغر، چاپ اول 1390، ناشر دانشگاه امام صادق(ع)، تهران در این

کتاب درباره مفهوم مصلحت بحث شده است .

4. کتاب آینده نظام بین الملل و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: آقای دکتر منوچهر

محمدی (دانشکده روابط بین الملل) توضیحات مختصر و گذرا راجع به این سه اصل سخن

رفته است اما اینکه به صورت مفصل و مبسوط به این سه اصل پرداخته شده باشد و آن را

از نگاه مقام معظم رهبری بررسی کرده باشند، اثر خاصی یافت نشد.

6. نوآوری تحقیق:

1. بیان مفهوم عزت، حکمت و مصلحت از دیدگاه مقام معظم رهبری

2. تبیین دیدگاه های مقام معظم رهبری در خصوص جایگاه و نقش عزت، حکمت و

مصلحت در سیاست خارجی

3. بیان نوع رابطه مطلوب براساس اصول سه گانه

7. اهداف تحقیق:

کمک به تولید نظریه سیاست خارجی از دیدگاه مقام معظم رهبری

9. چارچوب نظری / مفهومی:

بهره گیری از نظریه استخدام علامه طباطبایی

10. فرضیه های تحقیق:

التزام به اصول عزت، حکمت و مصلحت نقش تعیین کننده در تنظیم راهبردها، اهداف و

روابط خارجی ایران بصورت دو طرفه و عادلانه و تامین منافع ملی کشور دارد و عدم التزام به آنها

باعث شکل گیری روابط یک طرفه و ظالمانه و سلطه بیگانگان بر کشور می گردد.

11. نوع تحقیق :

نوع تحقیق، موضوع پژوهی می باشد.

12. روش انجام تحقیق :

روش تحقیق تحلیلی و مقایسه می باشد.

13. روش گردآوری اطلاعات :

روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و اسنادی می باشد.

14. سازمان دهی تحقیق :

فصل اول. مفاهیم و چهار چوب نظری

فصل دوم : نقش اصول عزت، حکمت و مصلحت در تنظیم راهبرد های سیاست خارجی

ایران از دیدگاه مقام معظم رهبری

فصل سوم : نقش اصول عزت ، حکمت و مصلحت در دست یابی به اهداف کشور در

سیاست خارجی

فصل چهارم : نقش اصول عزت ، حکمت و مصلحت در نحوه روابط ایران با سایر کشورها و

تامین منافع ملی کشور از دیدگاه مقام معظم رهبری

روابط دو طرفه و عادلانه در جهت اصول عزت ، حکمت و مصلحت

روابط یک سویه و ظالمانه در تضاد با اصول عزت ، حکمت و مصلحت

فصل پنجم : الزامات حفظ عزت ، حکمت و مصلحت در سیاست خارجی ایران.

فصل اول:

مفاهیم و چهارچوب نظری

1. مفاهیم

1-1. عزت

1-1-1. عزت در لغت

در فرهنگ لغت معانی متعدد و نزدیک به هم برای واژه عزت بیان شده است از جمله: لغت نامه دهخدا واژه «عزّت» را در حالت اسم مصدر عربی در معنای عظمت و بزرگواری و ارجمندی و ارج و سرافرازی (ناظم الاطباء)، ارجمندی (المصادر زوزنی)، کرامت (زمخشری)، و... گرفته است.¹

همچنین در فرهنگ معین ذیل کلمه «عزّت» در حالت مصدر لازم این معانی ذکر شده است: ارجمند گشتن، گرامی شدن. در حالت اسم مصدر معانی ارجمندی، سرافرازی، عزیززی برای این واژه آورده شده است.²

راغب اصفهانی معتقد است: «عزت از ریشه "عزاز" به معنای زمین سخت و نفوذناپذیر گرفته شده؛ به همین جهت هنگامی که گفته می شود: "ارض عزاز" منظور زمین سخت و نفوذناپذیر است و آن گاه که گفته می شود: "تَعَزَّزَ اللَّحْمُ"⁴ منظور این است که: "گوشت، در بازار به گونه ای کمیاب

---

1. لغت نامه ی دهخدا، 10، ص 6851.

2. فرهنگ معین، ج 2، ص 8922

و یا نایاب شده است، که نمی توان به آن دست یافت" ¹.

باتوجه به موارد فوق عزت در لغت به معنای عزیز، دوست داشتنی، گرامی، نیرومند، کمیاب، نایاب ^۲، بی نظیر، منیع ^۳، ارجمند، ارجدار، سخت، گران و دشوار، انجام ناشدنی، غیرقابل نفوذ و شکست ناپذیر آمده است ^۴ این واژه، در معانی دیگری، از جمله: غلبه، صعوبت، سختی، غیرت و حمیت نیز استعمال شده است. ^۵

1-1-2. عزت در اصطلاح:

عزت، به معنای آن حالتی است که انسان را مستحکم و شکست ناپذیر می سازد و نمی گذارد آدمی در پیچ و خم زندگی، مقهور عوامل درونی و بیرونی شده و شکست بخورد. ^۶

در حقیقت عزت وصف حالتی است که اگر در دنیای وجود انسان راه یافت و فرد، جامعه و تشکیلاتی به آن گوهر گرانبها و زندگی ساز آراسته گردید، آن حالت اجازه مقهور شدن و تن سپردن به ذلت و فرومایگی را به او نمیدهد، و وی را در برابر مشکلات، موانع رشد، دشواری های طاقت فرسا، دشمنان ددمنش، فراز و نشیب های تند و سخت و انواع وسوسه ها و دمدمه های ویرانگر و لغزاننده، شکست ناپذیر و بیمه می سازد.

در مقابل عزت نفس، ذلت نفس قرار دارد که به معنای خواری، زبونی و پست نمودن نفس است. «ذلت» همان نبود عزت و شرافت در انسان است. به همین دلیل، انسان ذلیل شکست را به راحتی می پذیرد. علاقه مندی به «عزت» و تنفر داشتن از «ذلت»، امری فطری است که در نهاد همه

1. ابوالقاسم الحسین بن محمد الراغب الاصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص 344.

2. الرائد، ج 2، ص 1183

3. فصلت / 41

4. منجد الطلاب، واژه «عزّت».

5. راغب اصفهانی، المفردات، ص 332؛ مجمع البیان، ج 1، ص 407

6. همان، ص 344

انسانها وجود دارد. شکوفایی «عزت» به پیدایش عاملی نیاز دارد که بی توجهی به آنها سبب پذیرش ذلت و شکست در انسان می شود.

1-1-3. اصل عزت اسلامی

اصل عزت در روابط خارجی دولت اسلامی بیانگر علو و برتری تعالیم اسلامی و بالتبع برتری جوامع اسلامی است. آیات دال بر عزت مؤمنان و مسلمانان و همچنین حدیث مشهور اعتلا (الاسلام یعلو و لایعلی علیه) از مستندات فقهی این اصل محسوب می گردد.

اصل عزت اسلامی در روابط خارجی ناظر به جامعیت، کمال و مقبولیت دین اسلام است، که خداوند این دین آسمانی را کامل ترین و برترین دین دانسته و به صراحت بر مقبول نبودن دیگر دین ها تأکید دارد. بنابراین دولت اسلامی در روابط خارجی خود نباید به گونه ای سیاست گذاری و رفتار کند که این اصل مخدوش و یا کم رنگ شود. برخی آیات قرآن کریم اتکای مسلمانان به کافران و دولت های غیراسلامی را برای دستیابی به عزت و شوکت دنیوی زشت شمرده و یادآور شده اند که عزت همه از آن خدا و رسول و مؤمنان است. بدین ترتیب اصل عزت اسلامی همانند اصل نفی سبیل، بر معاهدات و رفتار خارجی دولت اسلامی حاکمیت دارد، به گونه ای که اگر رفتار سیاست خارجی دولت اسلامی موجب عزت کفار و ذلت جامعه اسلامی شود غیرمجاز و ممنوع است.

1-1-4. عزت در کلام رهبری:

حضرت آیت الله خامنه ای در تبیین چیستی «عزت» معتقدند؛ عزت به معنای ساخت مستحکم درونی یک فرد یا یک جامعه است که او را در مقابله با دشمن، در مقابله با موانع، دارای اقتدار می کند و بر چالش ها غلبه می بخشد. وقتی که عزت شامل حال یک انسان، یک فرد یا یک جامعه می شود، مثل یک حصار عمل می کند، مثل یک بازوی مستحکم عمل می کند؛ نفوذ در او، محاصره ای او، نابود کردن او برای دشمنان دشوار می شود؛ انسان را از نفوذ و غلبه دشمن محفوظ نگه می دارد.

«در منطق قرآن، عزت واقعی و کامل متعلق به خداوند و متعلق به هر کسی است که در جبهه‌ی خدائی قرار می‌گیرد. در مصاف بین حق و باطل، بین جبهه‌ی خدا و جبهه‌ی شیطان، عزت متعلق به کسانی است که در جبهه‌ی خدائی قرار می‌گیرند. این، منطق قرآن است.»^۱

1-1-5. عزت در سیاست خارجی

از منظر رهبر فرزانه انقلاب در استراتژی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران عزت یعنی؛ «تحمیل هیچ‌کس را قبول نکردن» یعنی اینکه؛ ملت ما باید در روابط بین‌المللی خواری نبیند و اهانت نشود. هیچ‌کس حق ندارد اهانت به ملت ایران را در کمترین برخورد با دیگران قبول کند.^۲ بر خلاف عرف رایج دنیا که برخی دولتها عزت و کرامت ملت خود را با تکیه بر نژاد و ناسیونالیسم و مانند آن، جستجو می‌کنند، ایشان با استناد به آیه نفی سبیل (الاسلام یعلو و لا یعلی علیه)^۳ و حدیث شریف نبوی (لن یجعل الله للکافرین علی المؤمنین سبیلاً)^۴ عزت را بر اساس اعتقاد و ایمان توحیدی که شاخصه تفکر اسلامی است، معرفی می‌کنند و معتقدند:

«ما نمی‌خواهیم عزتمان را با تکیه بر نژاد و ناسیونالیسم و حرفهایی که متأسفانه همه‌ی دنیا با تکیه به آن‌ها دور خودشان یک حصار می‌کشند، ثابت کنیم. فلان کشور اروپایی ثابت می‌کند که نژاد من برترین است. آن یکی می‌گوید نخیر، نژاد من برترین است. حتی این تنافس و تفاخر، به جنگهای بین‌المللی و خونریزیها و خرجهای کلان هم کشیده می‌شود. نه، ما برای خودمان، عزت را بر اساس اعتقاد و ایمان توحیدی که خاصیت و شاخصه‌ی تفکر اسلامی است و دل بستن به خدا و محبت به بندگان و خلائق الهی و لزوم خدمت به آن‌ها قائلیم. لذا ما هر قدرتی که می‌خواهد ابرقدرتی و تکبر و استکبار و فخرفروشی را در روابط خود با ملتهای دیگر وارد بکند، رد می‌کنیم.»^۵

1. بیانات مقام معظم رهبری در مراسم سالگرد رحلت امام خمینی(ره)، (14/03/1391).

2. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه و سفرا و کارداران جمهوری اسلامی ایران، (18/04/1370).

3. شیخ محمدحسن نجفی، جواهرکلام، ج 38، ص 194

4. نسا/141

5. همان، 18/04/1370

نتیجه اعتقاد و تکیه بر برتری نژاد و ناسیونالیسم، تفاخر و تنافس، تکبر، غرور، قدرت، ثروت اندوزی بیشتر و فاصله طبقاتی بیشتر است. زیرا چنین برداشتی از عزت، مقوله ای کاملاً مادی است که بر اساس عقل ناقص بشری تبیین گردیده است. اما عزت مبتنی بر تفکر اسلامی و اعتقاد توحیدی ثمرات شیرینی چون، دل بستن به خدا و محبت به بندگان و خلائق الهی و لزوم خدمت به آنها را به دنبال دارد.

بنابراین بر اساس اصل عزت مسئولان نظام جمهوری اسلامی، در ارتباطات، قراردادهای و مذاکرات خود با دولتها و مجامع بین المللی، باید بگونه ای عمل کنند که کرامت و عزت ملت ایران حفظ گردد و از اموری که زمینه ساز اهانت و خواری آنان گردد، اجتناب ورزند. به تعبیر رهبر فرزانه انقلاب:

«ملت ما باید در روابط بین المللی خواری نبیند و اهانت نشود. هیچ کس حق ندارد اهانت به ملت ایران را در کمترین برخورد با دیگران قبول کند. اگر کسی اهانت پذیر است، برای خودش اهانت پذیر است؛ برای ملت ایران نمی شود؛ حق ندارد. ملت ایران، ملتی سرافراز و بزرگ و جاندار است و نشان داده است که قدرت حضور در صحنه های دنیا را دارد»¹

در تعریف آیت الله خامنه ای عزت در مقابل دشمن تعریف می گردد. ایشان در سخنان مختلف خود استقلال و عزت را همراه یک دیگر بیان می کنند و به نوعی استقلال و عزت به نوعی همزمانی و هم معنایی دارد. البته ایشان در یکی سخنان خود به نوعی نسبت استقلال و عزت را بیان می دارند. ایشان معتقدند؛ استقلال این است که ملت به هويت خود و به عزت خود معتقد و برای او اهمیت قائل باشد، برای حفظ او تلاش و کار کند و در مقابل متعرضین و مستهزئین، شرمنده ی اظهارات و جایگاه خود نباشد. و از سوی دیگر یکی از مولفه های عملی عزت ملی را استقلال رای در تعامل خود با قدرت ها و کشورهای مختلف داشته باشد. در نگاه رهبر انقلاب، عزتمندی نقش اساسی بازی می کند. گاه عزت در سخنان ایشان به استقلال بسیار نزدیک می شود به

---

1. همان

گونه ای که انسان این دو را یکسان و یا همزمان می پندارد. یعنی ملت مستقل؛ عزتمند است و ملت عزتمند؛ مستقل. در اساس عزت در مقابل دشمنان و بیگانگان تعریف می گردد به گونه ای که رهبری در یک تقسیم بندی از خودی و غیر خودی، خودی ها را دغدغه مند نسبت به استقلال و عزت کشور می دانند.¹

جمع بندی

بنابراین واژه «عزت» به معنای شکست ناپذیری و در مقابل ذلت که به معنای ذلیل و فرومایگی است. عزت وصف حالتی است که اگر وجود هر کس راه یافت به آن شخص اجازه مقهور شدن و ذلیل شدن و فرومایگی را نمیدهد. در اندیشه حضرت آیت الله خامنه نیز عزت به معنای ساخت مستحکم درونی یک فرد یا یک جامعه است که او را در مقابله با دشمن، در مقابله با موانع، دارای اقتدار می کند و بر چالش ها غلبه کرده و انسان را از نفوذ و غلبه دشمن محفوظ نگه می دارد. اصل عزت اسلامی به عنوان یکی از اصول ناظر بر علو و برتری جوامع اسلامی است. این اصل در کنار اصل نفی سیل، بر معاهدات و رفتار خارجی دولت اسلامی حاکمیت دارد، دولت اسلامی در رفتار و مراودات خارجی خود باید موجبات عزتمندی امت اسلامی را پیگیری کند. بر اساس این اصل است که حضرت آیت الله خامنه ای معتقدند؛ ملت ایران در روابط بین المللی خواری نبیند و اهانت نشود. هیچ کس حق ندارد اهانت به ملت ایران را در کمترین برخورد با دیگران قبول کند.

1-2. حکمت

1-2-1. حکمت در لغت

حکمت از ریشه حکم بوده که به چند معنا استعمال شده است:

---

1. بیانات مقام معظم رهبری در مراسم سالگرد رحلت امام خمینی (ره)، 1391/3/14

الف) اصل معنای حکم «منع» است^۱ منعی که جهت اصلاح باشد^۲.

هنگامی که عاقل، دست دیوانه را می گیرد و او را از انجام کارهای سفیهانه برحذر می دارد گفته می شود: «حکمتُ السفیه و احکمته»^۳، لجام اسب را «حکمه اللجام» گویند، زیرا اسب را از سرکشی، عصیان زدگی و حرکات ناموزون باز داشته و به حیوانی آرام و قابل استفاده مبدل می سازد^۴. همچنین به قطعه ای فلز یا حلقه ای در لگام ستوران که آنها را از نافرمانی سواران باز می دارد حکمت گفته اند.^۵ شارع مقدس را از آن جهت حاکم می گویند که مکلف را از انجام کارهای ناروا باز می دارد و قاضی را بدان جهت حاکم می گویند که از ضایع شدن حق افراد جلوگیری می کند و همچنین ساختمان محکم را از آن حیث محکم می گویند که احتمال خرابی و بی ثباتی کمتر در آن است و نیز برهان و استدلال را زمانیدلیل محکم می گویند که نقص و بطلان در آن راه نداشته باشد و اینکه سفارش شده اعتقادات انسان باید محکم باشد، به این معناست که آنچه را انسان به آن اعتقاد پیدا می کند باید از ثبات و استواری برخوردار باشد تا تزلزل و انحراف در آن نفوذ پیدا نکند.

برخی لغویان بدین بیت جریر استشهاد کرده اند:

ابنی حنیفه احکموا سفهاکم انی اخاف علیکم ان اغضبا^۶

ب) استحکام و استواری: علمای لغت بر این باورند که حکم در باب افعال به معنای محکم و مستحکم بودن است. «احکمت الشی فاستحکم» یعنی آن را محکم و استوار گردانیدم.^۷ و استحکم

1. ابن فارس، احمد بن فارس، معجم مقاییس اللغة 6جلدی، قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مرکز انتشارات، 1362.

2. المفردات، ص 249.

3. الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیه ج 5 ص 1902.

4. خلیل بن احمد فراهیدی، العین، ج 1، چاپ اول، قم: انتشارات اسوه، 1414ق، ص 412.

5. لاروس عربی، النهایه ... ابن اثیر، ماده حکم، قانون ادب، ج 3، ص 1462، کلیات بقاء، ص 380.

6. لسان العرب، مقاییس، فروق اللغات، المفردات فی عریب الالفاظ، تاج العروس.

7. همان - مصباح المنیر - لسان العرب ج 12 ص 143.

الامر ای وثق^۱.

لغت شناسان معانی دیگری نیز برای حکمت ذکر نموده‌اند از جمله: «عدل، علم و حلم»^۲، شناختن بهترین چیزها با علوم»^۳، «فقه، نبوت، قرآن و انجیل»^۴، «فهم معانی»^۵، «با علم عقل به حق رسیدن»^۶، «قدر و منزلت»^۷ «حکمت نسبت به خداوند به معنای شناخت اشیاء و ایجاد آن‌ها در نهایت استواری است، نسبت به انسان، به معنای شناخت موجودات و انجام کارهای نیکوست»^۸ البته این واژه با مجازاً به انسان و غیر انسان نیز نسبت داده شده است. چنان که در حدیثی آمده است: «ما عبد الا و فی راسه حکمه» یا «فی راس کل عبد حکمه اذا هم بسیئه فان شا الله ان یقذعه یقذعه»^۹ «در سر هر بنده ای لگامی است هرگاه به گناهی روی آورد اگر خداوند خواست او را رها می کند.» همچنین به معنای علم، فقه، قضاوت از روی عدالت نیز آمده است.^{۱۰}

محمدعلی التهانوی در کشف می‌نویسد: «الحکم وضع الشی فی موضعه و قیل هو ماله عاقبه محموده» در این معنا بیانگر انجام امور در موضع و وقت بایسته خویش میباشد. این معنا از واژه حکم دارای دوع رکن میباشد الف) کنش و وضع بایسته و بهنگام ب) در رسیدن به نتیجه مطلوب و شیرین، آن سان فرجام نیکو و معناداری را حایز می‌گردد.

1. خلیل بن احمد فراهیدی، العین، ج 1، چاپ اول، ص 4114

2. خلیل احمد فراهیدی ذیل واژه الحکمه می‌گوید: «الحکمه: مرجعها العدل و العلم و الحلم و یقال احکمه التجارب اذا کان حکیماً» همان، ص 66

3. ابن منظوم، پیشین، ص 140

4. القاموس المحيط، والقابوس فی الغه، ج 4 ص 98

5. فخرالدین بن محمد، طریحی، تفسیر غریب القرآن الکریم، ص 46

6. المفردات، ص 2490

7. تاج العروس من جواهر القاموس، ج 8، ص 253

8. همان ص 249

9. کافی ج 2، ص 312

10. النهایه فی غری الحدیث ج 1 ص 402

امیرالمومنین (ع) در خطبه اشباح در وصف زمین و چگونگی گسترش آن فرموده است: «فاصبح بعد اصطخاب امواجه ساجياً مقهوراً و فی حکمه الذل منقاداً اسیراً»¹ «پس از آنکه موج های آن خروشان بود آرام و خوار و در لگام ذلت اسیر و فرمانبردار شد»

برگردان فارسی کلمه حکمت در متون کهن پارسی نیز متنوع بوده است: «فرزانگی، کارسازی، راست فرمایی، باریک بینی، راستکاری، بزرگواری، راست گفتاری، نهادن هر چیز بر جا کردن هر کار به سزا»² نتیجه آنکه ریشه حکمت به معنای منع بوده و این معنا در هر دو قسم حکمت لحاظ شده است. در جنبه نظری از جهل جلوگیری می کند و در جنبه عملی از اخلاق ناپسند مانع خواهد شد. ذکر این نکته لازم است که از منظر واژه شناسی، کلمه «حکمت»، حاکی از نوعی استواری و اتقان است و به هر چیز استوار و نفوذناپذیر، اعم از مادی و یا معنوی، اطلاق می گردد.

1-2-2. حکمت در اصطلاح

برای واژه حکمت تعاریف متعددی دیده می شود که ماحصل تعریف حکمت عبارت از: یک حالت و خصیصه درک و تشخیص است که شخص بوسیله آن می تواند حق و واقعیت را درک و مانع از فساد شود و کار را متقن و مستحکم انجام دهد.

به چند تعریف در باب حکمت اشاره می کنیم.

حکمت علم و دانشی است که فایده و منفعت آن بزرگ و فراوان است.³

حجتی است که حق را نتیجه دهد آن سان که هیچ شک و ابهام و وهنی در آن باقی نماند.⁴

نوعی احکام و اتقان و یا از امر محکم و متقن است به طوری که هیچ سستی یا رخنه ای در آن نباشد و بیشتر در معلومات عقلی که صادق و منطبق بر حق است استعمال می گردد. یعنی حکمت

1. نهج البلاغه/خطبه 91

2. بهاء الدین خرمشاهی، دایره المعارف تشیع، ج 6، ص 476

3. فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان، ج 2، ص 659

4. علامه طباطبایی، المیزان، ج 2، ص 371

عبارت است از قضایای حقه ای که منطبق بر واقع باشد.^۱

حکمت همان علم حقیقی به اشیاء و نهادن هر چیز در موضع و جایگاهی می باشد که واجب است آن شی در همان جایگاه ویژه و ممتاز خود باشد.^۲

حکمت عبارت است از قرار دادن هر چیزی، در مکان شایسته اش چه از قبیل گفتارش باشد و چه از قبیل کردار^۳

حکمت مجموعه ای از معرفت، علم، منطوق، استدلال، و اخلاق پاک، تقوا و نور هدایت است که مانع فساد و انحراف می شود^۴

حکمت آن است که می شناساند چگونه بر صراط مستقیم، قدم گذارید و هر چیزی را در جای خود قرار دهید و در هیچ موقعیتی به خطا نروید و از هیچ راه منحرف نشوید.^۵

می توان گفت که حکمت یک حالت و خصیصه درک و تشخیص است که شخص بوسیله آن می تواند حق و واقعیت را درک و مانع از فساد شود و کار را متقن و مستحکم انجام دهد.^۶ پس حکمت حالت نفسانی و صفت روحی است نه شی خارجی بلکه شی محکم خارجی از نتایج حکمت است.

1-2-3. حکمت در اندیشه مقام معظم رهبری

حکمت در اندیشه مقام معظم رهبری عبارت است از: «مستحکم ترین افکار و اندیشه ها».^۷

-
1. همان، ج 18، ص 118
  2. ابوحیان التوحیدی، المقابسات، انتشارات المکتبه البحاریه، ص 313
  3. محمدجواد مغنیه، تفسیر کاشف، ج 1، ص 238.
  4. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج 11، ص 455.
  5. سید محمد حسین فض الله، تفسیر من وحی القرآن، ج 3، ص 96
  6. محمدجواد نجفی خمینی، تفسیر آسان، ج 10، ص 51
  7. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار روحانیون و مبلغان، در آستانه ی «ماه محرم» 26/02/1375

حکمت، آن بینشی است که می تواند حقایق را ماورای غشای مادی آن ببیند.^۱ ایشان انبیاء و بندگان صالح خدا را مزین به حکمت و مصداق اندیشه مستحکم معرفی می کنند و معتقدند؛ حکمت همان فکر مستحکمی است که هیچ ابزار عقلانی نمی تواند آن را نفی و از بین ببرد و هیچ استدلال و تجربه ای هم نمی تواند آن را خنثی کند.

«شما در قرآن به آیاتی که «حکمت» را معین می کند، بنگرید، و ببینید چه چیزهایی است: «ذلک ممّا اوحی الیک ربّک من الحکمة.»^۲ چیزهایی است که اگر بشریت تا ابد هم تلاش کند، نمی تواند آن ها را رد کند. هیچ منکری، هیچ مغرضی، هیچ معاندی نمی تواند در ردّ آن ها بکوشد. حکمت یعنی مستحکم ترین افکار و اندیشه ها.»

بنابراین با تبیین آیات «ادع الی سبیل ربّک بالحکمه و الموعظة الحسنه.»^۳، «و جادلهم بالتی هی احسن.»^۴ حکمت را رمز ماندگاری و عامل بقای تفکر اسلامی معرفی می کنند.^۵

1-2-4. حکمت در سیاست خارجی

مقام معظم رهبری «حکمت» را به عنوان یکی از سه ضلع مثلث در چهارچوب روابط بین المللی و یک اصل در سیاست خارجی برمی شمردند و در تبیین آن می فرمایند:

«عقلانیت مهمترین ابزار کار ماست؛ عقل را به کار می گیریم. همین طور که در اصول سیاست خارجی بارها گفته ایم، حکمت یکی از اصول سه گانه ی ماست، و در کنار آن، مصلحت، ما حکیمانانه و مدبرانه عمل می کنیم. این، مخصوص سیاست خارجی ما نیست، بلکه در همه ی زمینه هاست. اسلام ما اسلام عقلانی است عقل

1. سخنرانی در دیدار با فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و رؤسای دفاتر نمایندگی ولی فقیه در این نهاد، 29/

1369 /06

2. بنی اسرائیل: 39

3. نحل: 125

4. نحل: 125

5. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار روحانیون و مبلغان، در آستانه ی «ماه محرم»، (26 /02 /1375).

کاربرد بسیار وسیعی در فهم ما، تشخیص اهداف و تشخیص ابزارهای ما داراست»^۱.

لذا اصل «حکمت» در سیاست خارجی از منظر آیت الله خامنه ای عبارت است از: سخن و عمل سنجیده، منطبق بر منطق و خرد حکیمانه، متقن و همراه با در نظر گرفتن شرایط زمانی و مکانی و به دور از احساسات.

«حکمت، یعنی حکیمانه و سنجیده کار کردن. هیچ گونه نسنجیدگی را نباید در اظهارات دیپلماتیک و هرآنچه مربوط به سیاست خارجی و ارتباطات جهانی است، راه داد. همه چیز باید سنجیده باشد. آدم نباید هرچه به دهانش آمد، بگوید. باید ملاحظه کنیم که آیا این سخن با موازین منطق و خرد منطبق است، یا منطبق نیست. اگر منطبق نیست، آن را کنترل کنیم. باید حکیمانه برخورد کنیم. فقط در حرف زدن نیست؛ در معاشرت‌ها و برخوردها هم باید حکیمانه برخورد کرد.»^۲

از نگاه مقام معظم رهبری حکمت در سیاست خارجی یعنی اینکه نظام اسلامی حکیمانه کار کند و از روی احساسات و بی توجه به منافع و شرایط لازم و بهره‌هایی که ملت باید از رابطه با دنیا گرفته شود، حرکت نکند. لذا دید باید کاملاً حکیمانه و پخته باشد. ای بسا ما با یک دشمن که در نهایت هم برخورد داریم، الان باید بنشینیم با او طرح دوستی بریزیم. این، حکمت است.

رهبر معظم انقلاب اسلامی در تذکری به کارگزاران نظام در مورد توجه به اصل مهم حکمت در سیاست خارجی این است که با ملاک قرار دادن ارزشهای معنوی کار دیپلماسی بن بست نخواهد رسید. به عقیده ایشان می توان با حفظ همین ارزشها، با پای فشاری بر همین ارزشها، در عرصه‌ی دیپلماسی وارد شد، فعال شد، تلاش کرد، منطق را حاکم کرد و طرفها را رفته رفته و بتدریج به مواضع خود نزدیک کرد.

«اینکه گفتیم «عزت، حکمت، مصلحت»، حکمت این است. حکمت این است که شما

---

^۱. بیانات / سال ۱۳۸۳ / (۲۵ / ۵ / ۱۳۸۳) رهبر معظم انقلاب اسلامی، در دیدار مسئولان وزارت امور خارجه و

رؤسای نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور

^۲. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه و سفرا و کارداران جمهوری اسلامی ایران،

بتوانید مواضع طرف مقابل را حکیمانه به مواضع خودتان نزدیک کنید؛ اینها در تضاد با هم نیستند. حکمت و عزت و مصلحت مکمل همدند؛ باید در جهت مصالح ملی باشند؛ و در درجه‌ی اول باید با حفظ عزت ملی و عزت هویتی همراه باشند.^۱

ایشان اقدام پیامبر اکرم (ص) را در قبال سه طایفه از یهودیان اطراف مدینه و کفار قریش، مصداق عمل حکیمانه تبیین می‌کنند و معتقدند روش پیغمبر اسلام در قبال سه طایفه از یهودیان اطراف مدینه، بدین صورت که اول با همه آنها مذاکره و گفتگو پرداخت و سپس از آن سه طایفه، با یک طایفه جنگید و دو طایفه دیگر را نفی بلد کردند، همچنین بستن قرارداد با کفار قریش در حدیبیه و قرارهای بلندمدت با برخی از کفار، از اقداماتی است که پیامبر بر اساس اصل حکمت، در سیاست خارجی دولت اسلامی تجویز می‌کردند.^۲

مقام معظم رهبری در ترجمه کتاب «صلح امام حسن (ع)، پرشکوه‌ترین نرمش قهرمانانه تاریخ»، ماجرای صلح امام حسن مجتبی (ع) با معاویه را یکی دیگر از مصادیق حکمت در تاریخ اسلام و سیره معصومین (ع) معرفی می‌کنند و می‌فرمایند:

«از نظر خردمندان صاحب‌نظر، روز سابط امام حسن، به مفهوم فداکاری بسی آمیخته‌تر است تا روز عاشورای امام حسین. زیرا امام حسن در آن روز در صحنه فداکاری، نقش یک قهرمان نستوه و پایدار را در چهره مظلومانه یک از پانزده مغلوب، ایفا کرد. شهادت عاشورا به این دلیل در مرتبه نخست، حسنی بود و سپس حسینی که حسن شالوده آن را ریخته و وسایل آن را فراهم آورده بود. پیروزی قاطع امام حسن متوقف بود بر اینکه با صبر و پایداری حکیمانه‌اش، حقیقت را بی‌پرده آشکار کند و در پرتو این روشنی بود که امام حسین توانست به آن نصرت و پیروزی پرشکوه ابدی نائل آید. تو گویی آن دو گوهر پاک بر این خط‌مشی هم‌داستان شده بودند که: نقش صبر و پایداری حکیمانه از آن حسن باشد و نقش شورشگری و قیام مردانه از آن حسین. تا از این دو نقش، یک تاکتیک کامل با هدف و منظور واحدی به وجود آید.»

جمع بندی

بنابراین حکمت، به معنی تدبیر، خردمندی، عقلانیت محکم کاری است. حکمت یک حالت و

1. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار سفرا و رؤسای نمایندگی‌های سیاسی ایران در خارج از کشور 1390/10/07

2. بیانات مقام معظم رهبری (1391/3/14)

خصیصه درک و تشخیص است که شخص بوسیله آن می تواند حق و واقعیت را درک و مانع از فساد شود و کار را متقن و مستحکم انجام دهد. در نگاه حضرت آیت الله خامنه‌ای حکمت همان فکر مستحکمی است که هیچ ابزار عقلانی نمی تواند آن را نفی و از بین ببرد و هیچ استدلال و تجربه‌ای هم نمی تواند آن را خستی کند. اجرای اصل حکمت یعنی اینکه باید در سخن و عمل سنجیده، منطبق بر منطق و خرد حکیمانه، متقن و همراه با در نظر گرفتن شرایط زمانی و مکانی و به دور از احساسات عمل نمود. در سیاست خارجی اگر بخواهیم بر این اصل عمل نماییم باید ارزشهای معنوی را ملاک قرار داد و بر آن پای فشرد. میتوان منطق را حاکم کرد و به تدریج مواضع خود را به طرف مقابل نزدیک کرد. با تاسی از سیره حکیمانه و مدبرانه حضرت رسول اکرم (ص) در برخورد با منافقان و کفار میتوان اصل حکمت را در سیاست خارجی دنبال نمود.

1-3. مفهوم مصلحت

1-3-1. مصلحت در لغت

مصلحت از ماده صلح گرفته شده و صلاح به معنای ضد فساد است. لذا مصلحت یعنی صلاح که جمع آن مصالح می باشد. اصلاح نیز به معنای «راست نمودن و به راه آوردن امر و یا چیزی است، آن هم بعد از آن که از راه به در شده و دچار فساد گردیده است»^۱.

در لسان العرب در ذیل ماده صلح می نویسد: «الصلاح نقیض الافساد و المصلحه الصلاح... ضد الفساد» و همچنین این مثال آمده که «اصحح الدأبه» یعنی در حق چهارپا نیکی کرد و او را به سامان ساخت و صلح به معنای «سلم» آمده است.^۲

در المنجد فی اللغه آمده است:

1. الراغب الاصفهانی، المفردات فی غریب القرآن.

2. در این ارتباط نگاه کنید به ماده (صلح) در: لسان العرب، ابوالفضل جمال الدین محمد بن منظور (بیروت، دارصاد)،

«المصلحة: ما يبعث على الصلاح، ما يتعاطاه الانسان من الاعمال الباعثة على نفعه او نفع

قومه» مصلحت چیزی است که سبب صلاح شود یعنی: آن کارهایی که مایه نفع برای خود

انسان و دودمانش می شود^۱.

جوهری در ذیل ماده صلح می نویسد:

«الصلاح ضد الفساد تقول: صلح الشي يصلح صلوحاً مثل دخل يدخل دخولاً»^۲

در زبان فارسی نیز مصلحت به همین معنا است مرحوم دهخدا مصلحت را در مقابل مفسده

آورده و معانی صواب و شایستگی و صلاح را برای این کلمه بیان می کند و مصلحت اندیشی را

رعایت اقتضای حال می داند:

«ماخوذ از تازی مصلحه، مقابل مفسده، خلاف مفسدت، صواب، شایستگی، صلاح، آنچه که صلاح و نفع

تشخیص داده شود و مصلحت آمیز یعنی مطابق صلاح کار، بر وفق مصلحت و مقتضا»^۳ و «رعایت مقتضای مکان

و زمان کردن»^۴

تتبع در آثار لغت پژوهان نشان می دهد که مصلحت به دو معنی استعمال می شود:

الف) مصلحت همانند منفعت است هم در لفظ وهم در معنی و در این فرض یا مصدر میمی

است به معنی صلاح به همان سان که منفعت مصدر میمی و به معنی نفع است .

ب) مصلحت به کاری گفته می شود که به منفعت و سود بیانجامد. در این فرض، مصلحت

مجازاً استعمال شده و از باب اطلاق مسبب بر سبب؛ تازیان می گویند: «تجارت مصلحت است.» و

«در طلب علم مصلحت است چه، تجارت و طلب علم هر دو پدید آورنده مصلحت اند و نه خود آن

و مصلحت به این معنی ضد مفسده است و آن دو نقیض هم اند و غیر قابل جمع»^۵.

1. منجد الطلاب، بستانی فواد اقرام ص 432

2. جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح، ماده صلح، تحقیق احمد الغفور عطار، الطبعة الثانية، 1982/1402م

3. لغت نامه دهخدا، ج 44، ص 57

4. همان، ج 12، ص 18566

5. نظریه المصلحه فی الفقه الاسلامی، ص 4-5؛ المقاصد العامه للشریعه، ص 123.

واژه مصلحت کاربرد متعددی داشته و در جایگاههای مختلفی از آن استفاده شده است از این رو برخی معنای نزدیکی با مصلحت دارند. برای نمونه می توان به واژه هایی چون «خیر»، «بهبودی»، «لذت»، «علاقه»، «سعادت» و «حکمت» اشاره کرد.

1-3-2. مصلحت در اصطلاح

میرزای قمی در قوانین الاصول در تعریف مصلحت می نویسد: «فالمراد بالمصلحة دفع الضرر او جلب المنفعة للدين او الدنيا»¹

مرحوم شیخ جعفر حلی از فقهای شیعه در تعریف مصلحت گفته است: مصلحت عبارت است از آنچه که با مقاصد انسان در امور دنیوی یا اخروی و یا هر دو، موافق بوده، و نتیجه آن به دست آوردن منفعت یا دفع ضرری باشد.

علامه طباطبایی در تعریف مصلحت می نویسد: «مراد از مصلحت این است که فعلی دربردارنده جهت خیری باشد که بر وجوه آن فعل مترتب میشود ... بدیهی است مصلحت مترتب بر فعل، پیش از تحقق فعل وجودی جز وجود علمی ندارد»²

تعریف دیگر از مصلحت در امور حکومتی است و آن عبارت است از تدبیری که دولت اسلامی به منظور رعایت منافع معنوی و مادی جامعه اسلامی و در راستای اهداف شرع مقدس، اتخاذ می کند.

1-3-3. مصلحت در اندیشه امام خامنه ای:

به طور کلی مصلحت در نگاه حضرت آیت الله خامنه ای عبارت است از: «تشخیص صلاح

---

1. میرزای قمی، قوانین الاصول، ج 2، ص 90

2. طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، ص 271

دین و دنیای مردم^۱، رعایت اقتضای زمانه انقلاب، کشور^۲ و اکثریت مردم و امت اسلامی، ملاحظه‌ی منافع همه جانبه جمهوری اسلامی^۳، تقدم رضای الهی و خواست و منافع مردم بر هر چیز دیگر^۴، به دور از اختلافات و سلايق گوناگون^۵ و مصلحت اندیشی های شخصی، در جهت گیری ها، اظهار نظرها و هر کار و حرکتی، بر اساس تکلیف شرعی^۶.

1-3-4. مصلحت در سیاست خارجی

مصلحت در مناسبات خارجی ایران به منزله اصالت دادن به اصول و آرمان‌های انقلاب اسلامی و تامین اهداف و منافع ملی با رعایت موازین اسلامی و اصول مصرح قانون اساسی است. در سیاست خارجی جمهوری اسلامی، مطالبات و منافع فردی، حزبی و جناحی جایگاهی ندارد. مرکز ثقل مصلحت گرایی، مصلحت اسلام و نظام جمهوری اسلامی به عنوان تنها دولت و حکومت اسلامی موجود در جهان معاصر است. مهم ترین و اولین مصلحت اسلام و مسلمانان نیز حفظ موجودیت

---

1. سخنرانی در دیدار با فرزندان ممتاز شاهد، جانبازان شهرهای مشهد و تهران و استان کردستان، جمعی از دانش‌آموزان مدارس تهران و مدرسان مراکز تربیت معلم، و گروهی از ورزشکاران و مسئولان سازمان تربیت بدنی کشور، 21/06/1369

2. سخنرانی در مراسم تودیع کارکنان نهاد ریاست جمهوری، 18/05/1368

3. سخنرانی در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی، در آستانه‌ی یازدهمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی ایران، 09/11/1368

4. سخنرانی در دیدار با جمع کثیری از علما، مدرسان، فضلا و طلاب حوزه‌ی علمیه‌ی قم و مدارس علمیه‌ی تهران، 02/12/68

5. سخنرانی در دیدار با مسئولان کشوری و لشکری در نخستین روز از سال نو و در آستانه‌ی ماه مبارک رمضان، (01/01/1369).

6. سخنرانی در دیدار با جمعی از مبارزان شیعه‌ی لبنان، گروهی از خانواده‌های معظم شهدا و اقشار مختلف مردم تهران، (01/06/1368).

7. گفت و شنود با میهمانان خارجی شرکت‌کننده در مراسم دهه‌ی فجر، (14/11/1370).

جمهوری اسلامی به مثابه ام القری جهان اسلام و مرکز جهان اسلام است.¹ حضرت آیت الله خامنه ای در این زمینه می فرماید:

«مراد، مصلحت شخص من و شما نیست، که اگر ما این اقدام را کردیم، ممکن است برایمان گران تمام بشود. نه، گران هم که تمام بشود، مگر ما که هستیم؟ اگر کاری به مصلحت کشور و به مصلحت انقلاب است، ولی به مصلحت شخص من نیست، گو مباش؛ چه اهمیتی دارد؟ مصلحت، یعنی مصلحت انقلاب، و این مصلحت همه جانبه است؛ یعنی از رفتار شخصی ما بخصوص شما {مسئولان سیاست خارجی} شروع می شود».²

جمع بندی

مصلحت در مقابل مفسده به معنای صلاح و منفعت است. اصطلاحاً آنچه که با مقاصد انسان در امور دنیوی یا اخروی و یا هر دو، موافق بوده، و نتیجه آن به دست آوردن منفعت یا دفع ضرری باشد، گفته می شود. دولت اسلامی به منظور رعایت منافع معنوی و مادی جامعه اسلامی و در راستای اهداف شرع مقدس، تدابیری را اتخاذ می کند و آن حکم حکومتی است. در اندیشه حضرت آیت الله خامنه ای مصلحت یعنی تشخیص صلاح دین و دنیای مردم با در نظر گرفتن اقتضائات زمانی و مکانی به دور از مصلحت اندیشی های شخصی بر اساس تکلیف شرعی. لذا در اظهار نظرها و رفتارها و هر گونه حرکت، باید به این اصل مهم توجه داشت. امروزه مهم ترین و اولین مصلحت اسلام و مسلمانان نیز حفظ موجودیت جمهوری اسلامی به مثابه ام القری جهان اسلام و مرکز جهان اسلام است.

1-4. سیاست خارجی

سیاست دولتها اصولاً یا به امور داخلی مربوط می شود یا به امور بین المللی؛ اصطلاح سیاست

---

1. سید جلال الدین دهقانی فیروزآبادی، سیاست خارجی جمهوری اسلامی، ص 215

2. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه و سفرا و کارداران جمهوری اسلامی ایران،

(18/04/1370).

خارجی در مقابل امور داخلی به کار می‌رود. سیاست خارجی کشورها جایگاه ویژه و نقش مهمی در نظام سیاسی کشورها و در عرصه روابط بین‌الملل دارد. نظام‌های سیاسی می‌توانند با اتخاذ تصمیمات و سیاستگذاری‌ها منافع ملی خود را تبیین نمایند. ضمن اینکه سیاست‌های مختلف، انعکاسی از خواستها و نیازهای اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و امنیتی جامعه می‌باشند.

سیاست خارجی شامل تعیین و اجرای یک سلسله اهداف و منافع ملی است که در صحنه بین‌المللی از سوی دولت‌ها انجام می‌پذیرد. سیاست خارجی می‌تواند ابتکار عمل یک دولت و یا واکنش آن در قبال کنش دیگر دولت‌ها باشد.^۱

سیاست خارجی عبارت است از: خط مشی و روشی که دولت در برخورد با امور و مسائل خارج از کشور برای حفظ حاکمیت و دفاع از موجودیت و تعقیب و تحصیل منافع خود اتخاذ می‌کند.^۲ به تعریف دیگر جهتی را که یک دولت در روابط خارجی خود بر می‌گزیند و در آن از خود تحرک نشان می‌دهد و نیز شیوه نگرش دولت را نسبت به جامعه بین‌المللی سیاست خارجی می‌گویند.

1-4-1. اهداف در سیاست خارجی

اهداف سیاست خارجی همان اموری است که نظام‌های سیاسی در صحنه بین‌الملل دنبال می‌کنند و درصدد دستیابی به آن هستند. در یک چشم‌انداز کلان و تطبیقی اهداف کلی سیاست خارجی کشورها کم و بیش یکسان است. هر واحدی که ملت-دولت نامیده می‌شود، در رفتار خارجی در پی اعتبار بخشیدن، تأمین امنیت، توسعه اقتصادی و کسب پرستیژ است. به عبارت دیگر اگر دولت-ملتی نتوانست در مرزهای پیرامونی خود، امنیت فراهم آورد و نتوانست از شرایط جاری جهت رشد و رفاه و توسعه اقتصادی اتباع خود بهره‌گیرد و قادر نبود که نسبت به ارزش‌ها و فرهنگ کشور

---

1. هوشنگ مقتدر؛ مباحثی پیرامون سیاست بین‌الملل و سیاست خارجی، ص 131-132

2. جواد منصوری، نظری به سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، ص ۱۱

خود از نظر دیگران احترام بیافریند، از سیاست خارجی کارآیی برخوردار نیست. در این راستا نقش نخبگان سیاسی به طور عام و نخبگان سیاست خارجی به طور خاص در کارآیی و یا عدم کارآیی سیاست خارجی مهم و برجسته است.

به طور کلی اهداف سیاست خارجی را در یک دسته‌بندی کلان می‌توان به اهداف عام و اهداف خاص تقسیم‌بندی کرد. منظور از اهداف عام سیاست خارجی، اهدافی است که در همه کشورها و فارغ از نوع نظام‌های سیاسی آنها درکانون عملیات سیاست خارجی بوده و هیچ کشوری نمی‌تواند آن اهداف را دنبال نکند. تأمین امنیت ملی، تأمین رفاه اقتصادی شهروندان، رشد و توسعه اقتصادی جامعه، گسترش و توسعه و کسب احترام نسبت به فرهنگ جامعه در عرصه جهانی و ... در زمره اهداف عامی است که همه کشورها در آن اشتراک دارند.

اهداف خاص سیاست خارجی شامل، اهدافی می‌شود که با توجه به نوع ایدئولوژی نظام سیاسی یا به لحاظ تجربه تاریخی، هویت فرهنگی و انقلابی، ساختار اجتماعی و ترکیب نخبگان، جغرافیا و سامان سیاسی و ... طراحی شده و نمود می‌یابد. آنچه مهم است این‌که اگر میان اهداف عام و خاص سیاست خارجی رابطه مستقیمی برقرار گردد، سیاست خارجی موفق‌تری حاصل خواهد شد.¹

گرچه اهداف سیاست خارجی، از کشوری به کشور دیگر متفاوت است، اما در یک تقسیم‌بندی همه‌ی کشورها دارای اهداف زیر می‌باشند:

1-4-1. هدف‌های کوتاه مدت و حیاتی:

منافع و ارزش‌های حیاتی از جمله این اهداف به شمار می‌آیند و غالباً با حفظ موجودیت یک واحد سیاسی بیشترین ارتباط را دارند. زیرا آشکار است که واحدهای سیاسی بدون حفظ موجودیت

---

1. محمدکاظم سجادیپور، سیاست خارجی ایران، چندگفتار در در عرصه‌های نظری و عملی، ص 57-58.

خود نمی‌توانند به دیگر هدف‌ها دست یابند. تعیین دقیق ارزش یا منافع حیاتی در کشوری خاص، بستگی به ایستارهای سیاستگذاران آن کشور دارد. به‌عنوان مثال می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: استقلال، امنیت ملی، یک‌پارچگی سرزمین، رفاه اقتصادی و حفظ و تقویت شیوه‌ی زندگی.

1-4-2. هدف‌های میان مدت:

این هدف‌ها زمان بر هستند و بعد از اهداف کوتاه مدت دارای اولویت اند. همانند: سلطه‌ی منطقه‌ای، ترویج ارزش‌ها در خارج، تضعیف مخالف و توسعه‌ی فرصت‌های اقتصادی در خارج.

1-4-3. هدف‌های بلندمدت:

این اهداف عبارتند از طرح‌ها و رویاها و پندارهای مربوط به سازمان سیاسی یا ایدئولوژیک غایی نظام بین‌المللی، قواعد حاکم بر روابط درون نظام مزبور و نقش دولت‌های خاص در این نظام. تفاوت بین هدف‌های میان‌مدت و بلندمدت، تنها به تفاوت در عامل زمان که ذاتی آنهاست، مربوط نمی‌شود؛ بلکه همچنین میان آنها تفاوت مهمی از حیث دامنه وجود دارد. دولت‌ها به هنگام پافشاری بر هدف‌های میان‌مدت، درخواست‌هایی خاص از دولت‌هایی خاص دارند؛ اما در تعقیب هدف‌های بلندمدت، درخواست‌های دولت‌ها معمولاً جهانی است.

1-5. سیاست خارجی در نگاه امام خامنه‌ای

سیاست خارجی در اندیشه سیاسی حضرت آیت الله خامنه‌ای استمرار سیاست‌های بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی(ره) است. ایشان در بیان اصول (و اهداف) سیاست خارجی معتقد به ادامه خط امام و اصل تغییرناپذیر «نه شرقی، نه غربی» است و بر این نکته تأکید دارند که مهم‌ترین اصل در سیاست خارجی ما، حمایت از هویت نظام اسلامی و پافشاری بر اصول و ارزشهاست و سه اصل «عزت، حکمت و مصلحت» را یک مثلث الزامی برای چارچوب ارتباطات

بین‌المللی نظام جمهوری اسلامی می‌دانند که نباید هیچ‌گونه خدشه‌ای به آن وارد شود.¹

جایگاه سیاست خارجی و دستگاه دیپلماسی در نگاه حضرت آیت الله خامنه‌ای به مثابه «در صف مقدم میدان جنگ» و «در حقیقت نیمی از نظام سیاسی» است که رابطه و حدود منافع کشور را در اقطار عالم دنبال می‌کند. ایشان میدان سیاست خارجی را میدان بسیار وسیع و تلاش طلبی می‌نامند که در صف مقدم چالش با مجموعه جهان بیرونی و نظام بین‌المللی است. این وظیفه‌ی بزرگی که بردوش سربازان خط مقدم جبهه دیپلماسی است، نیازمند تقوا، استحکام، استواری قدم، اعتماد به نفس، اطمینان به راه و داشتن یک دیسپلین قوی، ابتکار عمل، پرکاری، دقت و متعهد بودن به اصول و آرمانهای نظام می‌باشد.

وجه تشبیه میدان دیپلماسی به میدان جنگ از این روست؛ همانطور که در جنگ، دیسپلین نظامی خیلی مستحکم و قوی نیازمند است و مصلحت شخصی نیز در آن جایی ندارد، بلکه تاکتیکها در میدان رقابت مشخص بوده و باید براساس آن اقدام نمود، میدان سیاست خارجی چنین صحنه‌ای است، در آن نیازمند دیسپلین قوی بوده و باید بر اساس سیاستها و اهداف مشخص² و در یک مسیر حرکت نمود. همانگونه که میدان نبرد تغییرات و جابه‌جایی لحظه به لحظه را می‌طلبد، میدان دیپلماسی نیز در جای خود احتیاج به حرف، فکر و نگاه نوبه‌نو و لحظه‌به‌لحظه دارد. با وجود تغییرات در تاکتیکها، روش‌ها و راهبردهای نظامی، اما حرکت بر اساس اهداف ثابتی است که از پیش تعیین شده و عمل براساس آن اهداف است که یک نبرد، به پیروزی می‌رسد. در زمینه مسائل سیاست خارجی نیز با وجود گذشت زمان و تقویت ظرفیت‌های دیپلماسی، تجربه، پختگی و کارآمدگی بیشتر، طبیعی است که باید به دنبال یافتن راهها و اهداف تاکتیکی نو و خلق ابزارهای

---

1. حاتمی‌راد، منصور، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از نگاه مقام معظم رهبری. نویسنده: مجله حصون

«زمستان 1385 - شماره 10، ص 154 تا 183

2. (25/05/1383) رهبر معظم انقلاب اسلامی، در دیدار مسئولان وزارت امور خارجه و رؤسای نمایندگی‌های

جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور

جدید بود لکن اصول و اهداف آن مشخص و ثابت است.

«در زمینه‌ی مسائل سیاست خارجی، گذشته از حوادث و تحولاتی که چه در جهان- در عرصه‌ی عمومی عالم- چه در منطقه- حول و حوش ما- رخ داده، که البته آن‌ها در جای خود احتیاج به حرف، فکر و نگاه نو به نو و لحظه به لحظه دارد، اصول سیاست خارجی ما همان اصول همیشگی است و هیچ تفاوت و تغییری در مبانی و اهداف کلی و راهبردی سیاست خارجی ما وجود ندارد. ما همان هدفی را که از اول انقلاب تا امروز در امر سیاست خارجی دنبال کرده‌ایم، ... لکن اهداف راهبردی و قواری کلی سیاست خارجی امروز ما که بیست و پنج سال از انقلاب گذشته است، با ساعت اول انقلاب هیچ تفاوتی نکرده؛ این، آن نکته‌ی اساسی و اصلی است که در ذهن همه‌ی کارگزاران سیاست خارجی ما بایستی وجود داشته باشد.»^۱

شالوده و اساس سیاست خارجی جمهوری اسلامی از منظر ایشان، استقرار ایده‌ی مخالفت با سلطه‌گری و روابط ناشی و برآمده‌ی از آن، یک جانبه‌گرایی ابرقدرتها و سلطه‌پذیری، به‌عنوان یک ستون مستحکم، و ترویج و انعکاس این تفکر در فضای سیاست بین‌المللی، در سطح دولتها و ملتها است. بر اساس هویت و شخصیت جمهوری اسلامی یکجانبه‌گرایی و انحصارطلبی ابرقدرتها و سلطه‌گری آنها امری مردود شمرده می‌شود. لذا وارد شدن در جرگه آنان و همکاری نظام مبتنی بر سلطه‌گری، با ترسیم اهداف و آرمانهای انقلاب که برخاسته از آموزه‌های معنوی اسلام میباشد، همخوانی ندارد.^۲

وظیفه‌ی دستگاه سیاست خارجی عمل بر اساس اصول، اهداف و مصالح ملی است که به به گفته حضرت آیت الله خامنه‌ای، برگرفته از اصول انقلاب و بر اساس توصیه‌های امام خمینی (رضوان الله علیه) بوده و راه علاج گرفتاریها و مشکلات، در گرو دنبال کردن این مسیر است.

«اصول سیاست خارجی ما از اصول انقلاب ما جدا نیست».^۳ «ملت ایران و مسئولان

---

1. رهبر معظم انقلاب اسلامی، در دیدار مسئولان وزارت امور خارجه و رؤسای نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران

در خارج از کشور، (25/05/1383).

2. همان

3. همان

کشور، توصیه‌های امام را، توصیه‌های بزرگ و راهگشایی برای خودشان می‌دانند. نظام اسلامی این است، خطّ اسلامی این است. ... ما همان سیاستهایی را که امام بزرگوار با الهام از متن اسلام و قرآن، به انقلاب اسلامی و به ملت ایران تعلیم داد و آن خطّی را که او ترسیم کرد، دنبال می‌کنیم و علاج گرفتاریها و مشکلات خودمان را در دنبال کردن این راه می‌دانیم؛ درست نقطه‌ی مقابل آنچه که دشمنان اسلام قصد دارند آن را در ذهنها جا بیندازند و در فضای ذهنی اعلام کنند»^۱.

بنابراین اهداف راهبردی و چارچوب کلی سیاست‌های خارجی ایران همان اهدافی است که 52 سال پیش از درون پدیده عظیم، عمیق و ماندگار انقلاب اسلامی پدیدار شد و تا به امروز در عرصه دیپلماسی جهانی و منطقه‌ای دنبال شده است.

در سیاست خارجی جمهوری اسلامی هیچ گونه گردن‌کلفتی و ژست ابرقدرتی از هیچ‌کس پذیرفته نیست. کنار نیامدن با ظالم، رشوه‌نپذیرفتن از زورمند و زرمند، پا فشردن بر حقیقت و حمایت از مظلومان و طرفداری از اسلام، از جمله اصول مستحکم سیاست خارجی محسوب می‌شود که جنجال‌های هوچیگرانه دشمنان هم هرگز قادر به منحرف ساختن آن نخواهد بود.^۲

ایشان با تاکید بر شناخت مولفه‌های قدرت در سیاست خارجی بر اتخاذ مواضع تهاجمی و معقدند باید تلاش کنیم تا مؤلفه‌های قدرت خودمان را بشناسیم و در بسیاری از مسائل جهانی، مانند حقوق بشر، مساله زن، سلاحهای کشتار جمعی و انرژی هسته‌ای، حقوق اقلیت‌ها، مبارزه‌ی با سلطه، حق حاکمیت برابر دولتها، مبارزه با اشغال و حضور نظامی، موضع اساسی جمهوری اسلامی را به عنوان یک موضع تهاجمی اتخاذ کنیم.^۳

یکی دیگر از مولفه‌های دیگر در سیاست خارجی، عادی سازی روابط با همه کشورها و

---

1. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با میهمانان داخلی و خارجی دهمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره)، (12/03/1378).

2. منصور، حاتمی راد، مقاله: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از نگاه مقام معظم رهبری

3. بیانات مقام معظم رهبری رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار رئیس‌جمهور، مسئولان و کارگزاران نظام، (09/04/1386).

روابط عادلانه دوسویه و فعال، در ارتباطات دوجانبه، منطقه‌ای و مجامع بین‌المللی است که مورد تاکید رهبر معظم انقلاب می‌باشد. از نگاه ایشان باید در همه مجامع بین‌المللی که عضویت داریم باید به صورت جدی وارد شد زیرا دست کم گرفتن و مایوس بودن از این مجامع، به معنای از دست دادن مهمترین فرصت هاست. به تعبیر ایشان ما در صحنه‌ی سیاست خارجی نیازهایی داریم که این نیازها به هیچ‌وجه قابل اغماض نیست. لذا از دست دادن فرصت‌ها و عدم حضور به خیال بی‌فایده بودن کمال ساده‌لوحی است.¹

بنابراین از دید ایشان، باید سعی و تلاش سیاست خارجی در رساندن اهداف و انگیزه‌های ملت ایران به جهانیان باشد. ملت و دولت ایران، به عنوان یک ملت و بنا بر حق مشروع خود، انگیزه و هدفش این است که می‌خواهد با فکر خود، با نیروی خود، با اراده‌ی خود، با دین و ارزشهای خود، در راه سعادت خود قدم بردارد.²

1-6. اصول سه‌گانه عزت حکمت و مصلحت در سیاست خارجی

«عزت، حکمت و مصلحت» سه اصل محوری و ثابتی بوده است که سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر مبنای آنها شکل گرفته است. رهبر معظم انقلاب این سه اصل را یک مثلث الزامی برای چارچوب ارتباطات بین‌المللی می‌داند که هیچ‌گونه خدشه‌ای به آن نباید وارد شود. ایشان همچنین این اصول را تکمیل‌کننده همدیگر و هدف از آن را تامین مصالح ملی می‌دانند.

«حکمت و عزت و مصلحت مکمل همدند؛ باید در جهت مصالح ملی باشند؛ و در درجه‌ی اول باید با حفظ عزت ملی و عزت هویتی همراه باشند. یعنی تسلیم، انسلام، انظلام، نه در مرحله‌ی باورهای قلبی و نه در مرحله‌ی عمل و قرارداد، نباید وجود داشته باشد؛ این با

---

1. رهبر معظم انقلاب اسلامی، در دیدار مسئولان وزارت امور خارجه و رؤسای نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، (25/05/1383).

2. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت به مناسبت آغاز هفته‌ی دولت، (02/06/1377).

حکمت امکان پذیر است^۱.

مقام معظم رهبری میدان دیپلماسی امروز از دوران جنگ تحمیلی، سخت تر، ظریف تر و ابتکار طلب تر میدانند و معتقدند؛ اگر بخواهیم اصول سیاست خارجی را که بر پایه‌ی عزت و حکمت و مصلحت استوار است، بر اوضاع و شرایط پیچیده‌ی امروز دنیا و وضع خاص خودمان تطبیق کنیم، بلاشک فراست، ابتکار عمل، پُرکاری، دقت و پابندی شدید به اصول و آرمانها، جزو وظایف عمومی دستگاه دیپلماسی ماست.

ایشان در پیام‌ها و بیانات متعدد بر رعایت این سه اصل در سیاست خارجی تاکید می‌ورزند.

برای نمونه:

ایشان در پیام خود به مجمع تشخیص مصلحت نظام تاکید می‌کنند در امر سیاست خارجی، اصول اعلام شده‌ی جمهوری اسلامی و تأکید بر عناوین عزت و حکمت و مصلحت مورد توجه قرار گیرد.^۲

همچنین تعامل سازنده و مؤثر ایران با جهان را در سند چشم‌انداز بیست ساله‌ی کشور بر مبنای این سه اصل پیش‌بینی کرده‌اند.

ثبات در سیاست خارجی بر اساس اصول: عزت، حکمت و مصلحت و تعقیب هدفهای زیر:

- 1- گسترش همکاری‌های دوجانبه و منطقه‌ای و بین‌المللی
- 2- ادامه پرهیز از تشنج در روابط با کشورهای غیر متخاصم
- 3- بهره‌گیری از روابط برای افزایش توان ملی
- 4- مقابله با افزون‌خواهی و اقدام متجاوزانه در روابط خارجی
- 5- تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان

---

1. بیانات در دیدار سفرا و نمایندگی خارج کشور، 1390/10/7

2. ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه‌ی دوم توسعه 1372/08/18

6- مقابله با تک قطبی شدن جهان

7- حمایت از مسلمانان و ملت‌های مظلوم و مستضعف

8- تلاش برای ایجاد نزدیکی بیشتر میان کشورهای اسلامی

9- تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل.¹

در پیام به کنگره عظیم حج چنین می فرمایند:

«جمهوری اسلامی ثابت کرده است که در پی تشنج آفرینی در روابط خود با کشورها نیست، و به روابطی برابر که با سه اصل عزت و حکمت و مصلحت، در سیاست خارجی منطبق باشد، علاقه‌مند و پایبند است؛ و ثابت کرده است که در این روابط، منافع مادی و معنوی کشور و رعایت مصلحت و عزت ملت عظیم‌الشان ایران و صیانت از آرامش و سلم در فضای سیاسی جهان، شاخص و راهنمای اصلی اوست».

نتیجه گیری

سیاست خارجی خط مشی و شیوه نگرش دولت است که در برخورد با امور و مسائل خارج از کشور برای حفظ حاکمیت و دفاع از موجودیت و تعقیب و تحصیل منافع خود اتخاذ می‌کند. تقسیم بندی های مختلفی در مورد اهداف سیاست خارجی وجود دارد. دو نوع تقسیم بندی عبارت است از اهداف بلند مدت، میانه و کوتاه مدت، و همچنین اهداف عام و اهداف خاص. اهداف عام ناظر به مسائلی چون تأمین امنیت ملی، تأمین رفاه اقتصادی شهروندان، رشد و توسعه اقتصادی جامعه و... است و هیچ کشوری نمی‌تواند از این اهداف چشم پوشی کند. اهداف خاص سیاست خارجی اهدافی است که با توجه به نوع ایدئولوژی نظام سیاسی یا به لحاظ تجربه تاریخی، هویت فرهنگی و انقلابی، ساختار اجتماعی و... محقق می‌گردد. سیاست خارجی موفق، آن است که بین اهداف عام و خاص رابطه مستقیمی برقرار گردد.

---

1. ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه توسط رهبر معظم انقلاب، 21/ 10/ 1387

سیاست خارجی در اندیشه سیاسی حضرت آیت الله خامنه‌ای استمرار سیاست‌های بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی (ره) است. از نگاه ایشان شالوده و اساس سیاست خارجی جمهوری اسلامی از منظر ایشان، استقرار ایده‌ی مخالفت با سلطه‌گری و روابط ناشی و برآمده‌ی از آن و ترویج و انعکاس این تفکر در فضای سیاست بین‌المللی، در سطح دولتها و ملتها است. ایشان در بیان اصول (و اهداف) سیاست خارجی معتقد به ادامه خط امام و اصل تغییرناپذیر «نه شرقی، نه غربی» است و بر این نکته تأکید دارند که مهم‌ترین اصل در سیاست خارجی ما، حمایت از هویت نظام اسلامی و پافشاری بر اصول و ارزشهاست و سه اصل «عزت، حکمت و مصلحت» را یک مثلث الزامی برای چارچوب ارتباطات بین‌المللی نظام جمهوری اسلامی می‌دانند که نباید هیچ‌گونه خدشه‌ای به آن وارد شود.

2. چهارچوب نظری: بهره‌گیری از نظریه استخدام

2-1. نظریه استخدام

2-1-1. اعتبار استخدام، اجتماع و عدالت اجتماعی

علامه طباطبایی نظریه استخدام را با توجه به مفهوم ادراکات اعتباری و حقیقی بیان می‌دارد. از دیدگاه ایشان به طور کلی لفظ حقیقی و اعتباری مقابل یکدیگرند. از این رو لفظ حقیقت شامل تمام معنایی می‌شود که در مقابل لفظ اعتبار قرار دارد. ایشان معتقدند مفاهیم ماهوی مانند مفهوم انسان، سفید، سیاه و... که اگر در خارج تحقق یابند آثار خارجی دارند و اگر در ذهن محقق شوند چنین آثاری ندارند، مفاهیم حقیقی نامیده می‌شوند و مفاهیمی که چنین نیستند، مانند مفهوم وجود، عدم، وحدت، کثرت و... مفاهیم اعتباری می‌باشند.¹ در این اصطلاح مفاهیم حقیقی همان «معقولات اولیه» و مفاهیم اعتباری «معقولات ثانیه» اعم از فلسفی و منطقی است (تعلیق علیه نه‌ایه الحکمه،

1. علامه محمد حسین طباطبایی، نه‌ایه الحکمه، ص 227

از سوی دیگر علامه اعتباریات را به دو قسم اعم و اخص تقسیم می کند.

الف: اعتبارات به معنی ااعم؛ یعنی اعتباریات در عمومی ترین معنای خود در مقابل مهیات است. و از آن به عنوان انتزاعیات نیز تعبیر میشود.

ب: اعتباریات به معنی الاخص یا اعتبارات عملی که لازمه قوای فعاله انسان یا دیگر موجودات زنده است.^۱

اعتباریات به معنی الاخص خود به دو قسم عمومی (ثابت) و غیر عمومی (متغیر) تقسیم می شود. اعتباریات عمومی مربوط به احساسات عمومی انسان یا یک نوع و تابع ساختمان طبیعی آن نوع، مانند اصل دوستی و دشمنی (حب و بغض) یا اراده و کراهت است.

«اعتباریات عمومی (یا اعتباریات قبل الاجتماع) چون اعتباراتی هستند که انسان در هر تماس که با فعل میگیرد از اعتبار آنها گریزی ندارد؛ یعنی اصل ارتباط طبیعت انسانی با ماده در فعل، آنها را به وجود می آورد. از این روی هیچگاه از میان نرفته و تغییری در ذات آنها پیدا نمی شود.»^۲

علامه طباطبایی تعدادی از اعتباریات عمومی را نام می برد. از جمله: اعتباریات عمومی ثابت مانند: وجوب، حسن و قبح، اخف و اسهل، استخدام و اجتماع، متابعت علم. و اعتباریات عمومی ثابت اجتماعی مانند: اصل ملک، کلام، ریاست و تساوی طرفین.^۳

در یک دسته بندی دیگر اعتباریات به پیش از اجتماع و پس از اجتماع تقسیم می شود اعتباریات پیش از اجتماع، اعتباراتی هستند انسان در هر تماس که با فعل می گیرد از اعتبار آنها گریزی ندارد؛ یعنی اصل ارتباط طبیعت انسانی با ماده در فعل، آنها را به وجود می آورد. از این رو هیچ گاه از میان نرفته و تغییری در ذات آنها پیدا نمی شود.^۴

1. منصوره اولیایی، واقعیت اجتماعی و اعتباریاتی از دیدگاه علامه طباطبایی و جان سرل ص 112

2. علامه. رئالیسم، ص 214 و 214

3. همان. منصوره ص 112

4. علامه محمد حسین طباطبایی، رئالیسم، ج 2، 206

همانطور که گفته شد اعتباریات پیش از اجتماع دارای انواعی است: وجوب، حسن و قبح، انتخاب اخف و اسهل، استخدام و اجتماع و متابعت علم. که در این قسمت به استخدام و اجتماع اشاره می شود.

2-2. اصل استخدام

اصل استخدام از طبیعت آدمی سرچشمه می گیرد و همین اصل نیز موجب پیدایش زندگی اجتماعی می شود. در واقع اساس زندگی اجتماعی، یک قرارداد مبتنی بر بهره مندی و بهره دهی یا استخدام متقابل است.

«بلی هر پدیده از پدیده های جهان و از آن جمله حیوان و به ویژه فرد انسان حسب ذات را داشته و دوست دارد و هم نوع خود را همان خود می بیند و از این راه احساس انس در درون وی پدید آمده و نزدیک شدن و گرایش به هم نوعان خود را می خواهد و به اجتماع فعلیت می دهد و چنان که پیداست همین نزدیک شدن و گرد آمدن یک نوع استخدام و استفاده است که به سود احساس غریزی انجام می گیرد و سپس در هر مورد که یک فرد راهی به استفاده از هم نوعان خود پیدا نماید، نتیجه اجتماع را می دهد»¹.

انسان همان طور که از اعضای بدن خود در جهت رسیدن به منافع و رفع نیازهای خود استفاده می کند، از مواد خارجی نیز در این امر به سود خود بهره می برد. فی المثل استفاده از گوشت، پوست، مو، سواری گرفتن و بار کشیدن از حیوانات، در جهت منافع خود بهره می برد. انسان علاوه بر استفاده از حیوانات از هم نوعان خود نیز امکان بهره کشی و استخدام به سود خود را دارد و به هر طریق ممکن دوست دارد در آنها به سود خود دخل و تصرف کند.

2-3. اعتبار اجتماع

انسان بدنبال سعادت، آرامش، امنیت و همه مایحتاج خود می باشد که خود به تنهایی به این مهمات دست نمی یابد و وقتی که می بیند به تنهایی قادر به تحصیل همه نیازهای خود نیست از طرفی

---

1. علامه، ج 2، ص 175

با هموعان خود می تواند به این اهداف برسد از این رو به اجتماع و زندگی اجتماعی روی می آورد، نیازهای خود و هموعان باعث می شود به یک مصالحه تن در دهد، به آنان امتیازاتی بدهد و از آنان نیز امتیازات مورد نظر را بگیرد. در این صورت می تواند نیازهای خود را رفع کند. علامه معتقد است انسان به حکم اضطرار هست که علقه و پایبند به زیست اجتماعی دارد. «در نتیجه قریحه استخدام در انسان به زندگی اجتماعی می انجامد و حکم اعتباری انسان به وجوب زندگی مدنی و اجتماع تعاونی، اعتبار اجتماع است»¹.

2-4. اعتبار عدالت اجتماعی

گفته شد که بنا به قریحه استخدام، هر انسانی می خواهد از سایر انسانها بهره کشی و حق آنها را تصرف کند. از طرفی وجوب زندگی اجتماعی و اجتماع تعاونی یک حکم دیگری می طلبد تا در زیست اجتماع، هر ذی حقی به حق خود برسد و نسبت ها و روابط اعضاء متعادل باشد. این حکم، حکم به عدالت اجتماعی است.

علامه معتقد است این حکم به اجتماع مدنی و عدل اجتماعی از اضطرار ناشی شده است یعنی اگر این اضطرار نباشد هرگز هیچ انسانی حاضر نمیشد دامنه اختیارات و آزادی خود را محدود کند و هیچ گاه انسان حکم به اجتماع مدنی و عدل اجتماعی نخواهد کرد و معنای این جمله مشهور «انسان مدنی بالطبع است و به عدل اجتماعی حکم می کند، همین است. بنابراین اصل استخدام به اصل اجتماعی و اصل اجتماع به اصل عدالت اجتماعی منجر می شود به این شکل که:

«انسان با هدایت و تکوین، پیوسته از همه سود خود را می خواهد (اعتبار استخدام) و برای همه سود خود را می خواهد (اعتبار اجتماع) و برای سود همه عدل اجتماعی را می خواهد (اعتبار حسن عدالت و قبح ظلم)».

از طرفی انسان به دو طریق از هم نوع خود استخدام بگیرد؛

---

1. اولیایی، ص 117

2. محمد حسین طباطبایی، اصول فلسفه و روش رئالیسم، ج 2، ص 117

الف) یک طرفه، مضموم و ظالمانه: معلوم نیست که بتوان چنین جامعه ای را اجتماع تعاونی مورد نظر به حساب آورد، بلکه به امتداد وجود شخص غالب و ستمگر شبیه تر است.¹

علامه استخدام مضموم یک طرفه و استثمارگرانه را بذر شرک و بت پرستی انگاشته است.² فرد و یا اجتماعی که می تواند کمال خود را و آمال و آرزوهای خود را هرچند از راه جور و ظلم و ستم شده بدست آورد اگر فرد است با ظلم به اجتماع خودش و اگر اجتماع است با استعمار و استثمار جامعه های هدف، پدید آمدن اختلاف، اشاعه فساد، طغیان غرائز کفر، و فجور و مهلکات اخلاقی. هدف اجتماعی جوامع انسانی غیر دینی تمتع از مزایای مادی حیات است. به همین جهت در هر جای دنیا ببینیم انسانی قوت گرفت و از سایرین نیرومند تر شد در آنجا حکم عدالت اجتماعی و تعاون اجتماعی سست میشود و قوی مراعات آن را در حق ضعیف نمیکند. و همه روزه شاهد رنج و محنتی هستیم که طبقه ضعیف دنیا از طبقه قوی تحمل میکند، تاریخ هم تا به امروز به همین منوال جریان یافته آری تا به امروز که عصر تمدن و آزادی است. ³ صرف تعاون در بقاء و رفع حوائج یکدیگر این قریحه را از یاد او نمی برده است. بنابراین اختلاف قدرت در اجتماع باعث می شود تا قوی و غالب به استثمار ضعیف و مغلوب می پردازد و ضعیف و مغلوب نیز بیکار ننشسته و حيله خدعه و فریب مقابله میکند. از آنجا که رفتار ظالمانه در این جامعه نهادینه شده است، اگر هم روزی ضعیف مغلوب برجای قوی غالب بنشیند همان رفتار ظالمانه را خواهد داشت. بنابراین راه چاره جا به جایی قدرت میان ظالم و مظلوم نیست، بلکه نهادینه ساختن روابط عادلانه است که با قانون گذاری مناسب و اجرای درست آن تحقق می یابد. گرچه موضوع با قانون گذاری تنها پایان نیافته بلکه هماهنگی قانون با طبیعت و فطرت انسان و مقتضیات زندگی اجتماعی و همچنین تربیت انسان نیز

---

1. همان، ج 2، ص 217

2. محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان ص 116 و 117

3. همان، ص 175

لازم است.¹

ب) دو طرفه مبتنی بر عدالت، معنویت، راستی، جوانمردی، مردانگی، رحمت، رفت و احسان. این نوع رابطه را می توان در روابط میان دو فرد یا دو اجتماع یا دو یا چند کشور در سطح بین المللی مشاهده نمود. کاربست عزت، حکمت و مصلحت در سیاست خارجی ضامن شکل گیری این نوع رابطه است. در سیاست خارجی ایران به همان میزان که ستمگری گناه است زیر بار ظلم رفتن نیز گناه است و بر اساس فرامین اسلام دولت اسلامی قدرتمند نمی تواند به صرف داشتن قدرت به ملل ضعیف ظلم کند.

نمودار روابط سیاسی میان کشورها را بر حسب نظریه استخدام می توان بصورت زیر ترسیم

نمود:

ردیف	اعتبار محرک رفتار	نتیجه	وجوه بین المللی
1	انسان از همه چیز و همه کس سود خود را می خواهد	استخدام	یک طرفه
			ظلم و سلطه طلبی
2	برای سود خود، سود همه را می خواهد	اجتماع عادلانه	دو طرفه
			عدالت
3	ضرورت انتخاب اخف و اسهل	مقید به وحی	اجتماع بین المللی عادلانه
			استخدام دو طرفه عدالت
3	ضرورت انتخاب اخف و اسهل	عدم تقید به وحی	استخدام یک طرفه ظلم و سلطه طلبی
			استخدام دو طرفه عدالت

1. همان ج 16، ص 191 تا 193

دستاوردهای نظری :

1- با توجه به نمودار فوق بشر به حسب طبع در پی بهره کشی و استخدام دیگران است و این امر در عین اینکه او را به تشکیل اجتماع و ادار میکند کار او را به اختلاف و فساد هم میکشاند در نتیجه در همه شئون حیاتش که فطرت و آفرینش برآوردن حوایج آنها واجب میداند، دچار اختلاف می شود و آن حوایج برآورده نمی گردد مگر با قوانینی که حیات اجتماعی او را اصلاح نموده و اختلافاتش را برطرف سازد.

2- علامه بهترین راه رفع اختلاف و رسیدن انسان به کمال و سعادت را دین میداند. دین بهترین و عالی ترین روشی است که میتواند اجتماع بشر را منظم ساخته و بیش از هر چیز دیگر مردم را به رعایت قوانین ملزم سازد.

اگر انسانها توحید را بپذیرند و به خدا ایمان بیاورند دیگر ظلم نمیکنند و عدالت که خواست همه انسانهای یک اجتماع است محقق میگردد. اگر اصل استخدام در سایه نظام توحیدی شکل بگیرد دیگر منجر به ظلم، بی عدالتی و بهره کشی نخواهد شد.¹

در جامعه دینی که افراد تقید به دینداری دارند، ظلم نمی کنند و برای رسیدن به اهداف خویش از راههای معقول و قانونی استفاده می کنند. دنبال هوا و هوس خود نیستند لذا ظلم و بی عدالتی در چنین جامعه ای جای نداشته و اگر ایمان نباشد اخلاق هم پشتوانه ای ندارد و موجب برتری اقلیت بر اکثریت شده و ظلم و بی عدالتی حاکی می شود.

لک زایی، صدیقه. مناسبات ایمان و امنیت در قرآن. لک زایی، صدیقه. سال 1386، 206 سفحش بازیابی:

3- در جامعه جهانی نیز که متشکل از دولتهای مختلف است می تواند روابط کشورها در سیاست خارجی بصورت یک سویه و ظالمانه باشد و آن زمانی است که یک دولت قوی دولت ضعیف را به استخدام خود درآورد و فقط نفع خود را طلب کند. اما اگر روابط کشورها در سیاست خارجی دو طرفه و عادلانه باشد و برای مثال اصول عزت، حکمت و مصلحت بر آن حاکم باشد وضعیت مطلوب است که مورد نظر سیاست خارجی ایران از دیدگاه مقام معظم رهبری است که در این رساله به جوانب آن پرداخته می شود.